

УДК УДК 26 «652»-4/-5

Олег Павлів

З історії релігійного життя громади Долинського району Івано-Франківської області протягом 1918-1991 років

На основі польових досліджень історичної пам'яті жителів сіл Долинського району Івано-Франківської області, а також вивчення матеріальних пам'яток реконструюється релігійне життя сільських громад упродовж тривалого періоду 1918-1991 рр.

Ключові слова: релігія, національно-релігійна культура, релігійна філантропія, церковна еліта, науково-польові дослідження, присадибні, придорожні та польові хрести.

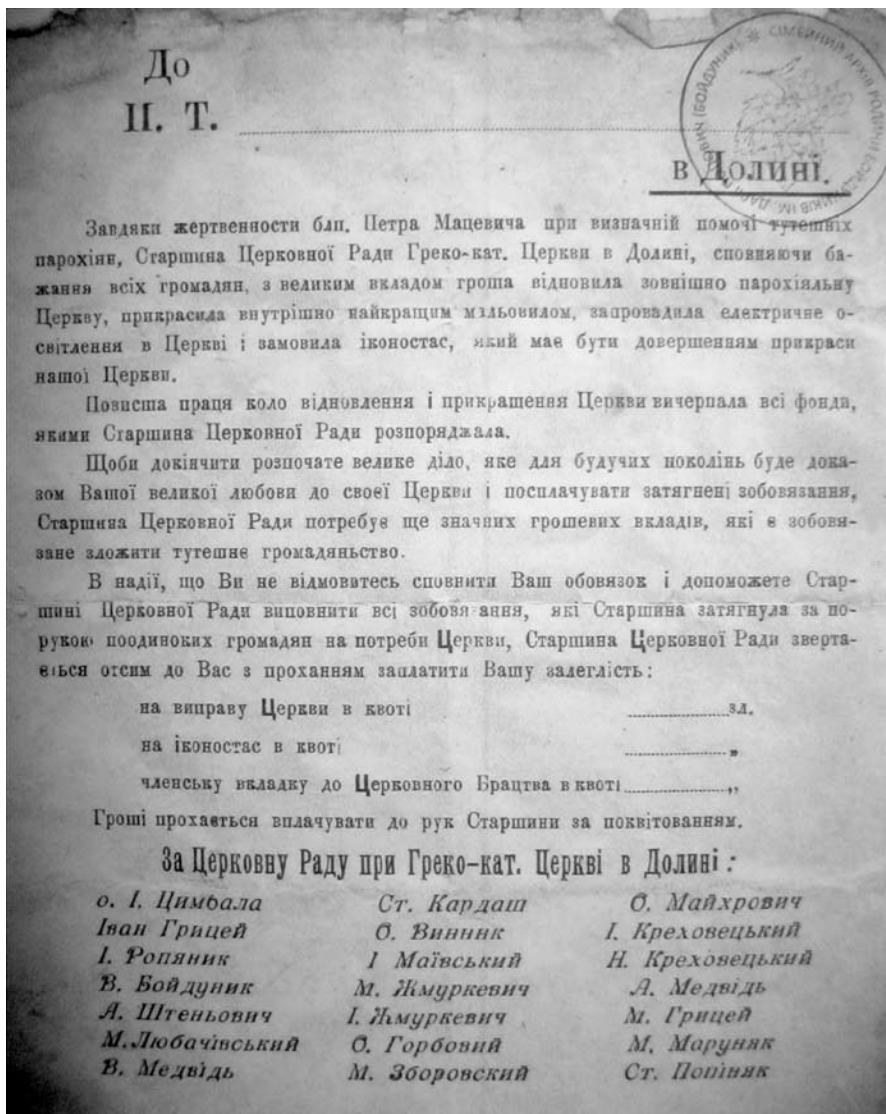
Oleh Pavliv

Excerpts from the history of religious life of Dolyna Raion (Ivano-Frankivsk Oblast) community during 1918–1991

Based on a field research of historical memory of villagers from Dolyna Raion in Ivano-Frankivsk Oblast and study of material artifacts, religious life of rural communities over a long period of 1918-1991 is reconstructed.

Keywords: religion, national and religious culture, religious philanthropy, church elite, scientific and field study, household, roadside and field crosses

Пошук відомостей, необхідних для висвітлення сакральної історії будь-якого регіону, завше передбачає не тільки науково-архівну, але й науково-польову працю. Вивчаючи архівні джерела до теми релігійного життя міста Долина та його околиць, звернімо особливу увагу на віднайдене нами в Сімейному архіві родини Бойдуників ім. Дарії Попович (Бойдуник) оголошення про збір коштів від мешканців Долинського повіту на реконструкцію греко-католицької церкви в старій частині Долини, датоване 1930-ми рр. (*іл. 1*). До відновлення храму долучилися тоді церковна рада та вся українська еліта краю. Серед активістів були й уродженці Долинщини верховний архієпископ УГКЦ кардинал Мирослав Любачівський і Василь Бойдуник, тогочасний секретар у «Касі хворих», батько двох палких українських націоналістів – Юліана Бойдуника (закатований енкаведистами в урочищі Дем'янів Лаз, що поблизу Івано-Франківська) та Ярослава Бойдуника (члена УВО, в'язня польського концтабору «Берега Каргузька», засновника пластової оселі «Вовча тропа» в Нью-Йорку й активного відновника пластунського руху на еміграції в США) [3, с. 1; 5,

Іл. 1. Оголошення про збір коштів від жителів Долинського повіту на реконструкцію греко-католицької церкви в старій частині м. Долина в 1930-х рр.

с. 4]. Саме завдяки цьому оголошенню, єдиний оригінальний екземпляр якого зберігається у згаданій архівній збірці, можна сьогодні дізнатися, хто саме в ті часи брав діяльну участь у релігійному розвитку краю і чії заслуги в цьому аспекті були найбільшими.

Дуже інформативною є також замітка в газеті «Калуський голос» з 1942 р., яка свідчить, що, попри лихоліття Другої світової війни, духовне життя міста Долина тривало. Ось кілька рядків з цієї публікації: «Хор під управою п. Мельника і оркестра п. Антоновича стоять на високому рівні та розпоряджують досить великим репертуаром вивчених пісень. Як хор, так і оркестра не мали ще нагоди публічно «показатись», але вистане тільки зайти до церкви на Службу Божу, щоб переконатися про те, що долинський хор працює над собою...» [1, с. 4].

Окрім документів доби, матеріалів тогочасної преси тощо, неповторний колорит народних уявлень про суть певних явищ чи подій релігійного характеру доносять до наших днів і деякі легенди, що інколи передаються з уст в уста віками.

Однією з найпопулярніших таких легенд Долинщини стала одиницька оповідь про Знесіння. За словами місцевого мешканця, заможного українського інтелігента Теодора Бойдуника (1887–1936), у XVIII ст. на горі, котру звать Знесінням (у період польської окупації – g. Znesienie) [8], стояв давній монастир, в який щонеділі люди з околиць ходили молитись і з яким, разом з усіма ченцями, під час одного недільного богослужіння провалилися безслідно під землю. Відтоді ту гору й почали називати Знесінням (бо на тому місці колись знеслася обитель) [6, с. 3–6]. Вважалося, що це була кара Божа, але існує й більш правдоподібна гіпотеза – про карстові утворення на горі (згідно з твердженням жителя Долинщини гірничого інженера Олега Дудара), адже там були значні поклади солі, надмірне видобування якої солеварним заводом, що працював поблизу, в старій частині Долини, й могло спричинити появу карсту, а відтак і пустоти в гірських породах, у котру провалився монастир.

Цікавою є, безперечно, й інша сторінка духовної історії краю, наразі майже не досліджена. Мовиться про присадибні, придорожні й польові хрести, більшість з яких призабуті та безіменні. У результаті проведених нами науково-польових досліджень було зафіксовано кілька таких пам'яток української релігійної культури, більшість яких

Іл. 2. Мелітон Попович з підводою в урочищі Одиниця (с. Оболоння Долинського р-ну Івано-Франківської обл.) перед від'їздом у пошуках придорожніх та польових хрестів Долинщини

пов'язані з діяльністю ОУН та УПА на Долинщині.

Завдяки доброму знавцеві цього терену Мелітонові Поповичу (іл. 2), в урочищі Одиниця, а саме в полі Млаки (назване так через постійну повитість підкарпатською імлюю), поблизу лісу Кольники (топонім засвідчує, що там рубали, або, як там кажуть, кололи, дерево для заготівлі дров на зиму), вдалося віднайти польовий хрест, який присвячений повстанцям із с. Оболоння – братам Ярославу (1923 р. н.) і Володимиру (1927 р. н.) Йосиповичам Грицеям та їхній сестрі Марії (1925 р. н.) (іл. 3).

Інший хрест у цьому ж урочищі, розташований у с. Оболоння на вул. Степовій (її спільними зусиллями Товариства «Опір Західної України» в

Іл. 3. Польовий дерев'яний хрест у Млаках з присвятою оболонівським підпільникам ОУН-УПА братам Грицеям та їхній сестрі, встановлений у II половині XX ст.

Празі та Оболонської сільської ради планується в 2017 р. перейменувати на вул. ім. Андрія Штєня, одного із засновників «Братської хати» – місцевого культурно-просвітницького та театрального дому), допомогла свого часу виявити Дарія Попович (Бойдуник, 1925-2014). За її спогадами, в 1944 р. вона, втікаючи разом із земляками з прифронтового урочища Одиниця до с. Грабів (Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл.) від запеклих боїв, бачила на власні очі, як мешканка урочища Тереза Бойдуник була повалена кулею в скроню прямо на порозі своєї хати. Відразу після припинення бойових дій у регіоні, в тому ж таки 1944 р., чоловік загиблї, заможний український селянин, встановив на пам'ять про свою покійну дружину камінний хрест у власній садибі. На хресті написано: «Тереза Бойдуник (1891–1944). Загинула трагічно в часі ві-йни. Вічна їй пам'ять» (іл. 4).

Іл. 4. Придорожній камінний хрест на вул. Степовій в урочищі Одиниця (с. Оболоння), присвячений Терезі Бойдуник і встановлений в 1944 р.

Досі до кінця нез'ясованою залишається історія хреста, під яким поховано воїна УПА з урочища Одиниця Богдана Бойдуника.

Як згадують Мелітон Попович і Наталія Касанова, які довідалися про життя цього повстанця від Дарії Попович і Катерини Жмуркевич (Геверт), він переховувався в після-воєнні роки в криївці неподалік садиби Василя Бойдуника в урочищі Одиниці на вул. Степовій. У криївці, у поганих санітарно-гігієнічних умовах, притаманних підпільній боротьбі, Богдан захворів на зараження крові (сепсис). Його двоюрідна сестра Надія Бойдуник, котра носила братові та його побратимам їжу, домовившись із лікарем Савою Охрончуком, планувала таємно, вночі, перевезти Богдана в лікарню, щоб урятувати йому життя. Та, на жаль, повстанець не дожив до того

5. Внутрішня організація церкви в XVIII – XX ст.

дня... Поховали Б. Бойдуника в одній могилі з немовлям його дружини Катерини Жмуркевич (Геверт) у садибі її матері в урочищі Одиниця, на вул. І. Франка (?), під хрестом [4, с. 56; 7, с. 206].

Натомість місцева жителька Долинщини Христина Курташ у своєму дописі до газети Долинської районної ради Івано-Франківської області «Свіча» «Богдан Бойдуник. Псевдо «Завій» стверджує, що його начебто спершу похоронили десь «біля дубів в урочищі Солотвино» (с. Оболоня), а наприкінці 1960-х рр. було здійснено перезахоронення й тепер український повстанець спочиває на якомусь (не вказаному авторкою) цвинтарі [2, с. 4].

Отримавши невдовзі лист від імені Наталії Касанової й Мелітона Поповича, дітей Дарії Попович (Бойдуник), редакція часопису «Свіча», однак, ані не опублікувала спростування поданої раніше інформації Х. Курташ, ані не надрукувала – хоча б як альтернативну – іншу версію життя і смерті підпільника Б. Бойдуника, таким чином продемонструвавши свою необ'єктивність у цьому питанні.

Як бачимо, релігійне життя мешканців Долинського повіту Станіславівського воєводства (1918–1939), а згодом Долинського району Станіславської (від 1962 р. Івано-Франківської) області (1944–1991) було сповнене великої жертвовності. Незважаючи на численні інтервенції й окупації та навіть опір окремих земляків, місцевим шляхетним за духом родинам усе ж таки вдалося зберегти до наших днів християнську культуру Долинщини та релігійно-культурні цінності краю.

1. Д. М. Дописи / Д. М. // Долина. — 1942. — Ч. 3 (24). — С. 4.
2. Курташ Х. Богдан Бойдуник. Псевдо «Завій» / Х. Курташ // Свіча. — 2016. — 29 лип. — С. 4.
3. Оголошення про збір коштів від жителів Долинського повіту на реконструкцію греко-католицької церкви в ст. частині м. Долина в 1930-х рр. // Сімейний архів родини Бойдуників ім. Дарії Попович (Бойдуник). — 1 с.
4. Павлів О. Під одним хрестом / О. Павлів, М. Попович // Сонячна палітра : літ. альм. — Хмельницький : Лілія, 2016. — С. 56.
5. Павлів О. Любачівський в Церковній раді / О. Павлів // Свіча. — 2014. — № 30 (2171). — С. 4.
6. Павлів О. Знесія / О. Павлів. — Прага : Мандрівник, 2016. — 8 с.
7. Паўліў А. Пад адным крыжам / А. Паўліў // Беларус : літаратурны альманах беларускіх пісьменьнікаў замежжа. — Нью-Ёрк : Беларус, 2016. — С. 206.
8. Мапа Долинського повіту Станіславівського воєводства. — Warszawa : Wojskowy Instytut Geograficzny, 1929.